Lesnícky náučný chodník Duchonka – Kulháň

Kraje:	Nitriansky a Trenčiansky
Okresy:	Topoľčany a Bánovce nad Bebravou
Geomorfologická jednotka:	Podunajská pahorkatina
Geologická jednotka:	neogénna panva
Chránené územia:	prírodná rezervácia Kulháň, prírodná rezervácia Čepúšky a chránený areál Okšovské duby
Prístup:	bus Prašice, Duchonka, polesie
Východisko:	Prašice, Duchonka, lesná správa
Trasa:	Prašice, Duchonka – severným smerom lesnou cestou – Zlatníky, Kulháň – rybníky na Chotinke – Kulháň, turistické rázcestie
Dĺžka, prevýšenie:	5,8 km, prevýšenie 100 m
Čas prechodu:	2,5 h
Počet zastávok:	22
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: lesnícke, prírodovedné, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa vedie prevažne po modrej turistickej značke.

Rok otvorenia: 2008

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Lesy SR, š. p., OZ Prievidza, Švéniho 7, 971 53 Prievidza, tel. 046/ 542 2607

Poznámky: (1) Trasa náučného chodníka v teréne nie je značená (vedie zväčša po modrej turistickej značke). (2) Trasa je z oboch koncov okrem úseku medzi informačnými panelmi 14 a 19 vhodná pre kočíky a invalidné vozíky. (3) Okrem informačných panelov sú na trase tabuľky charakterizujúce dreviny v jej okolí. (4) Vo východisku sa náučný chodník stýka s náučným chodníkom Považský Inovec.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. K dispozícii sú sprievodcovské služby poskytované lesníkmi a edukačné prvky v upravenom vstupnom areáli na chodník na Duchonke. V cieli trasy na Kulháni je priestor pre čakanie autobusu.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Prašice. Obec severozápadne od Topoľčian pri severozápadnom okraji Nitrianskej pahorkatiny pod východným úpätím Považského Inovca v zníženine popri Železnici v oblasti ústia potoku Potôčky do nej. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1245. Obyvatelia sa živili poľnohospodárstvom (pestovanie viniča, lúky, pasienky, chov dobytka) a remeselnou výrobou (hrnčiarstvo, rezbárstvo, krajčírstvo, obuvníctvo). Ku kultúrnym pamiatkam obce patria: pôvodne gotický rímskokatolícky farský kostol sv. Jakuba zo 16. storočia v roku 1760 barokovo upravený, socha sv. Jána Nepomuckého (1729), kaplnka Sedembolestnej Panny Márie na cintoríne (okolo 1820) a v lesoch na Duchonke stojaci romantický kamenný poľovnícky zámoček Haupt-Stummerovcov s historickou záhradou okolo neho (arch. Leopold Bauer, 1931; verejnosti neprístupný).

Duchonka. Vodná nádrž severne od Prašíc pri severozápadnom okraji Nitrianskej pahorkatiny pod východným úpätím Považského Inovca, vybudovaná na potoku Železnica v druhej polovici 20. storočia, a rekreačná oblasť v jej lesnatom okolí. Podnikové aj súkromné objekty boli vybudované prevažne v 70. a 80. rokoch 20. storočia. Pôvod názvu pravdepodobne súvisí s ťažbou a spracovaním železnej rudy vo vysokých peciach. Oblasť poskytuje najmä letnú rekreáciu pri vode, turistiku, cykloturistiku, rybolov, vodné športy, je miestom konania festivalov.

Veľkotopoľčianska priemyselná úzkorozchodná železnica. Poľná a lesná dráha vybudovaná v rokoch 1911 – 1916 z Topoľčian do hôr Považského Inovca, prepájajúca aj rôzne miestne výrobné podniky. Prevádzku začala v roku 1913; začínala v areáli parnej píly a parketárne v Topoľčanoch; dosiahla dĺžku viac ako 45 km s rozchodom 760 mm. Vybudovala ju akciová spoločnosť Adolf Schmitt a spol. so sídlom v Bošanoch, ktorej hlavným akcionárom bol barón Leopold Haupt-Stummer, majiteľ veľkostatku v Tovarníkoch. Dopravovala drevo, kameň, seno, dubovú kôru, dobytok, poľovnícke trofeje, ondatry chované na farme na Kulháni, ale aj ľad narúbaný v zime na kulhánskom rybníku či rôzne poľnohospodárske produkty medzi majermi a liehovarmi Stummerovho veľkostatku a tovarníckym cukrovarom, ako aj cestujúcich. Pod osadou Duchonka sa delila na dve trasy – jedna viedla k hájovni Kulháň a druhá pod Panskú javorinu, vrch v Považskom Inovci. Pre nerentabilnosť bola dráha v roku 1964 zrušená. V lesoch sú miestami zachované úseky násypov a zvyšky mostov, priepustov a p. Časťou trasy v údolí nad Duchonkou dnes vedie lesnícky náučný chodník Duchonka –

Kulháň.

Prírodná rezervácia Čepúšky. Chránené územie severozápadne od Nemečiek na okraji Bánovskej pahorkatiny (časti Podunajskej pahorkatiny) pod úpätím Považského Inovca vyhlásené na svahoch okolo Vrábeľky v roku 1988 na ochranu na Slovensku už ojedinelých rastlinných spoločenstiev bezkolencového brezovo-dubového lesa, nadväzujúcich na dubové kyslomilné – druhovo chudobnejšie – lesné spoločenstvá.

Kulháň. Podhorská osada v Bánovskej pahorkatine (časti Podunajskej pahorkatiny) asi 2 km západne od obce Zlatníky, ku ktorej patrí (pozri samostatné heslo). Názov pochádza z čias stredovekého osídľovania nemeckými kolonistami – z nem. kühl (chladný) a hain (háj). V praveku sa tu v náplavoch tokov, prichádzajúcich z kryštalinika Považského Inovca, ryžovalo zlato, čo dokumentujú ťažobné polia s haldami a pingami či miestne názvy (Štoliny). Tieto pozostatky ťažby zlata, tu dokonale vyťaženého, majú obrovské rozmery (objem vyše 4 miliónov m^3). V 17. storočí bola osada znovu osídlená a vznikol tu majer so salašom, neskôr vodný mlyn, pálilo sa tu drevné uhlie, vznikla tu sklárska huta, rybník, viedla sem lesná železnica, fungovala tu i škola. Okolité lesy boli poľovným revírom. Nachádzala sa tu tiež zvernica jelenej zveri baróna Haupt-Stummera, ktorý tu v roku 1931 založil farmu na veľkochov ondatier amerických.

Prírodná rezervácia Kulháň. Chránené územie západne od obce Zlatníky na okraji Bánovskej pahorkatiny (časti Podunajskej pahorkatiny) pod úpätím Považského Inovca vyhlásené v priestore osady Kulháň, miestnej časti Zlatník, v roku 1972 na ochranu jednotlivo a v skupinách rastúcich dubov, pozoruhodných vysokým vekom (300 – 600 rokov), mohutným vzrastom a estetickým vzhľadom. V rezervácii sa nachádza okolo 160 stromov s obvodom nad 200 cm. Rezervácia je tiež biotopom vzácnych druhov hmyzu a vtáctva. V rokoch 1984 – 2014(?) existoval neďaleko s podobným predmetom ochrany **chránený areál Okšovské duby**.

Zlatníky. Obec pri juhozápadnom okraji Bánovskej pahorkatiny (časti Podunajskej pahorkatiny) pod úpätím Považského Inovca v doline potoka Livina. Prvá písomná zmienka o osade Zlatnik je z roku 1390. Z územia dnešnej obce pochádzajú jedny z najstarších indícií o ťažbe zlata na území Slovenska – z náplavov tu zlato ryžovali už Kelti. Zlato sa ryžovalo ešte aj v 13. – 14. storočí (ďalšie info v hesle Kulháň). Neskôr sa obyvateľstvo zaoberalo poľnohospodárstvom a remeselnou výrobou (kováči, tkáči, hrnčiari). Okrem obilných mlynov tu pracovali aj dve sklárske huty, využívajúce bohaté zdroje hlavných potrebných surovín – dreva a kremeňa. Staršia, Sklárska huta grófov Traunovcov v Zlatníkoch, postavená v roku 1809 hlboko v horách Považského Inovca pod Panskou javorinou na hornom toku Chotiny asi 7 km západoseverozápadne od Zlatník, vyrábala duté a tabuľové sklo. Okolo nej tu na dne hlbokej doliny v oblasti ústia Hutného potoka do Chotiny vznikla horská osada Stará Huta v čase najväčšej prosperity až s vyše 130 obyvateľmi, kde okrem huty, brusiarne, stupy, skladov a obytných domov stála i krčma a kaplnka. Skláreň po roku 1839 pre ťažké horské životné podmienky zanikla a pripomínajú ju miestopisné názvy. Druhá sklárska huta – v osade Kulháň západne od Zlatník – vyrábala v rokoch 1865 – 1890 rôzne druhy skla: fľaše a poháre z číreho i farebného skla, hračky, ozdoby, sklo laboratórne, tabuľové i luxusné, brúsené aj ryté (lustre, lampy a i.). V obci stojí drevená zvonička (1984) a kostol Panny Márie Kráľovnej (1993).

Panská javorina (943 m n. m.). Vrch v severovýchodnej časti Považského Inovca, tretí najvyšší v pohorí, západne od obce Zlatníky. Tvorí mohutnú prevažne lesnatú rázsochu, s vrcholom mierne „vysunutým“ z hlavného rozvodného hrebeňa pohoria k východu, budovanú metamorfovanými horninami kryštalinika (amfibolity, ruly). V roku 2010 bola na vrchole vybudovaná 16 m vysoká drevená rozhľadňa. Vrcholová oblasť je križovatkou viacerých turistických trás. Najkratšia výstupová trasa vedie z osady Kulháň, miestnej časti Zlatník (3 h, 7 km, prevýšenie 620 m).

Podunajská pahorkatina. Rozsiahly geomorfologický celok v juhozápadnej časti Slovenska medzi

Pezinkom a Trstínom na západe, Šahami a Štúrovom na východe, Sencom, Sereďou, Novými Zámkami a Dunajom na juhu s jazykovitými výbežkami k severu pozdĺž riek k Novému Mestu nad Váhom, Bánovciam nad Bebravou, Zlatým Moravciam, Pukancu a Sebechlebom, tvoriaci severnú a severovýchodnú časť Podunajskej nížiny. Na juhu susedí s Podunajskou rovinou, na západe ju ohraničujú Malé Karpaty a Považské podolie, zo severu do nej prenikajú ďalšie jadrové (Považský Inovec, Strážovské vrchy, Tribeč, Hornonitrianska kotlina) a na východe vulkanické geomorfologické jednotky (Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Krupinská planina a Burda). Podunajská pahorkatina sa rozprestiera v oblasti dolných tokov Váhu, Nitry, Žitavy, Hrona a Ipľa (tvoriaceho s Dunajom na juhovýchode slovensko-maďarskú štátnu hranicu) v nadmorských výškach od 103 m (povyše ústia Ipľa do Dunaja) do zhruba 400 m (severovýchodne od Pukanca v cípe zabiehajúcom pozdĺž Sikenice hlboko do Štiavnických vrchov). Povrch pahorkatiny je hladko modelovaný, striedavo rovinný – na nivách a terasách vodných tokov (hliny, piesky, štrkopiesky) či sprašových tabuliach (spraše, sprašové hliny) – a mierne zvlnený až zvlnený – na širokých a plochých chrbtoch so svahmi plytkých i hlbokých dolín a úvalín na erózno-denudačne rozčlenených zvyškoch neogénnych morských a jazerných akumulácií (íly, piesky a štrky), proluviálnych kužeľoch pod úpätiami susediacich pohorí (ostrohranný skelet, zvetralé valúny), ostrovoch naviatych pieskov či vulkanických tufov alebo na miestach postihnutých nerovnomernými tektonickými pohybmi, ktoré sa prezentujú mozaikou lokálnych (zamočiarených) zníženín a (zalesnených) vyvýšenín a náhlymi (pravouhlými) zálomami riečnej siete. V dôsledku tejto pestrosti reliéfu so striedajúcimi sa nápadnými, prevažne severo-južným smerom pretiahnutými paralelnými vyvýšeninami a zníženinami sa člení pahorkatina na 11 geomorfologických podcelkov – dielčích pahorkatín (Trnavská, Nitrianska, Žitavská, Hronská a Ipeľská) a nív (Dolnovážska, Nitrianska, Žitavská, Hronská, Čenkovská a Ipeľská). Neogénne sedimenty, prekryté sprašami a sprašovými hlinami tvoria materskú horninu černozemí a hnedozemí, patriacim k najúrodnejším pôdam Slovenska. Okrem na nich pestovaných obilnín a olejnín tu má výborné prírodné podmienky a dlhú tradíciu aj vinohradníctvo. Lesy sa prakticky nezachovali, s výnimkou miniatúrnych lokálnych zvyškov historických dúbrav či dubohrabín či ostrovov na menej úrodnom podloží (štrky, vulkanity). Na tektonické poruchy viazané prirodzené teplé a studené minerálne pramene (Dudince, Santovka, Levice, Piešťany) dopĺňajú umelé geotermálne pramene (vrty) (Štúrovo, Podhájska, Poľný Kesov).

Názvy informačných panelov

1. Predstavme sa
2. Lesnícka pedagogika
3. Tvorba krajiny
4. PRO SILVA
5. Význam a funkcie lesa
6. Fauna a flóra
7. Ochrana prírody a krajiny
8. Mravce
9. Lesná železnička
10. Pôdny horizont, horniny
11. Hradenie bystrín, lesné stavby
12. Veterná smršť
13. Nebezpečenstvá hroziace v lese
14. Ochrana lesa
15. Obnova a výchova lesa
16. Kolobeh vody, rybník
17. Poľovná zver
18. Obhospodarovanie lesov

19. Zakladanie lesa
20. Kulháň – história
21. Vážime si odborníkov
22. Rozlúčme sa

